

ASTRID LINDGRENOVÁ 14. 11. 1907 – 28. 1. 2002

Prozaička a autorka dětské literatury Astrid Lindgrenová, vlastním jménem Astrid Emilia Ericssonová, se narodila 14. listopadu 1907 v Näsü poblíž nevelkého smålandského městečka Vimmerby na jihu Švédska. Usedlost, v níž s rodiči žila, sloužila od roku 1411 jako fara a Astridin otec Samuel August Ericsson byl nájemcem hospodářství, takzvaným arendátorem. Dnes je dům zrestaurován a zařízen přesně tak, jak vypadal v roce 1907, kdy se Astrid narodila. Matka Hanna Ericssonová, rozená Jonssonová, v mládí psala verše a chtěla se stát učitelkou. Byla neuvěřitelně pracovitá a pečlivě se starala o děti i hospodářství. Astrid Lindgrenová vyrůstala spolu se třemi sourozenci. Narodila se jako druhé dítě, rok po Gunnarovi (1906), a pak následovaly další dvě dívky Stina (1911) a Ingegerd (1916). Všichni čtyři sourozenci skončili u psaní, ovšem každý jiným způsobem. Gunnar, nejstarší a rozhodnutý být sedlákem a převzít Näs, se stal poslancem a ironickým a vtipným autorem politických satir o životě ve Svitjodu. Stina se stala překladatelkou a nejmladší Ingegerd novinářkou. V dívčím věku se malá Astrid chovala nekonvenčně, jako první v širém okolí si ostříhala vlasy nakrátko, zamilovala si jazzovou hudbu a ráda tancovala. Prožila šťastné dětství na venkově a mnohé zážitky a hry z této doby se objevují v jejích knihách. „*Myslím, že naše dětství bylo šťastné proto, že jsme měli dostatek svobody a bezpečí,*“ říkala často Astrid Lindgrenová.

V roce 1923 složila s velmi dobrým prospěchem závěrečné zkoušky. Ve městě se vědělo, že umí psát, a tak dostala nabídku pracovat v místních novinách. Měla číst korektury, psát sloupky a drobné reportáže. Po dvou letech otěhotněla s ženatým kolegou a byla nucena pod tlakem okolí odejít z domova. Odjela do Stockholmu a začala se učit stenografovat. Náhodou se dočetla v novinách o advokátce Evě Andénové, která hájila opuštěné ženy, zvláště neprovdané matky. Díky ní Astrid odjela do Kodaně, kam běžně odjížděly neprovdané budoucí maminky, aby ve zdejší zemské nemocnici porodily své dítě. 4. prosince 1926 se Astrid Lindgrenové narodil syn Lars, kterého však z nedostatku financí dala do pěstounské péče k paní Stevensově. Jakmile

to bylo možné, odjela zpět do Stockholmu a dokončila kurz v psaní na stroji. Na první pohled Astrid působila, jako by se nic nestalo. Celý její další život však směřoval k dítěti, od něhož byla oddělena: „...*Byla to doba skutečně obrovského strádání a nekonečné touhy po dítěti, které bylo ode mne tak daleko.*“

Na jaře roku 1927 usilovala Astrid Lindgrenová o své první úřednické místo a začala pracovat jako sekretářka. Měla nízký plat a tudíž si nemohla dovolit drahé bydlení. Bydlela se svou kamarádkou Gun v penzionu. Stále myslela na Lasseho a jakmile měla čas, příležitost a peníze na lístek, ujížděla za ním do Kodaně. U paní Stevénsové se měl dobře. Byl zdravý, veselý a hodně mluvil, ovšem dánsky. Později však paní Stevénsová onemocněla srdeční chorobou a o Lasseho se již nemohla starat. Chlapec putoval od jedněch Stevénsových příbuzných k druhým. Nakonec si ho Astrid odvezla do penzionu ve Stockholmu. Přes den, když byla v práci, na něj dohlížela bytná. Astridina maminka Hanna rozhodně nesdílela názor, že mít Lasseho v penzionu je dobré řešení. Chtěla ho vzít domů do Näsü, kam ho také odvezla.

Na jaře roku 1930 se do Näsü na nějaký čas vrátila také Astrid Lindgrenová a se svým synem konečně zažívala šťastné chvíle. V květnu odcestovala zpět do Stockholmu, ale už byla klidná. Věděla, že babička s dědečkem se o Lasseho postarají. Chlapec zůstal v Näsü celý rok. Astrid pracovala v automobilovém klubu KAK a její pozornost upoutal šéf Sture Lindgren, za něhož se v dubnu roku 1931 provdala. Rodina Lindgrenova se odstěhovala do dvoupokojového bytu v ulici Vulcanusgatan. Astrid přestala chodit do kanceláře, pracovala doma a konečně byla Lasseho maminkou na plný úvazek. 21. května 1934 se jí narodila dcera Karin.

V roce 1939 vypukla válka a Astrid Lindgrenová si začala psát „válečný deník“. Pečlivě sledovala vývoj na všech frontách, zajímala se o historii a studovala ji. Do deníku si vkládala výstřižky, úvodníky a reportáže. Největší prostor ve svých denících věnovala úvahám o zahraniční politice. Deníky jsou napínavé a zajímavé čtení i dnes a podávají svědectví o jejím rodinném životě na pozadí světové války. Dvaadvacet deníků vyšlo po válce tiskem.

V zimě roku 1941 dcera Karin onemocněla zápallem plic a musela ležet. Vymyslela si jméno Pipi Dlouhá punčocha a požádala maminku, aby jí o ní vyprávěla. Astrid Lindgrenová nikdy o někom takovém neslyšela, ale co naplat – začala tedy vymýšlet pohádky, v nichž tato osůbka vystupovala. Sama Lindgrenová o svém psaní

řekla: „*Vážně jsem začala psát vlastně náhodou.*“ V březnu 1944 totiž upadla na sněhu a poranila si nohu. Musela pak nějakou dobu ležet, a aby se nějak zabavila, začala si těsnopisem zapisovat vymyšlené příběhy o Pipi. V květnu pak dala svůj rukopis dceři Karin k desátým narozeninám a kopii rukopisu poslala největšímu švédskému nakladateli Bonniers, který ho však vrátil. Než došlo odmítnutí rukopisu Pipi, měla již Lindgrenová v soutěži jiného nakladatelství další knížku, dívčí román s názvem ***Britt-Mari se svěřuje*** (1944), za niž získala druhou cenu a tím se jí otevřela brána do literatury i do nakladatelství.

Pipi Dlouhá punčocha vyšla knižně 1. září 1945 u Rabén & Sjögren, kde od roku 1946 převzala Astrid Lindgrenová oddělení dětské knihy a kde jako lektorka pracovala až do roku 1970. Kniha se okamžitě stala terčem kritiky pohoršených rodičů a pruderních pedagogů. Byla označena za průměrnou a nekulturní. Dětská čtenářská byla nadšena, nekonvenční hrdinku si okamžitě zamilovali a další a další generace ji milují dodnes, a to ve více než 60 zemích celého světa. Pipi, která disponuje neobyčejnou silou, má peněz, že neví, co s nimi, nenechá si od nikoho nic líbit a lže, jako když tiskne, bydlí úplně sama ve vile Vilekule. Nechodí do školy, radši se plaví po moři nebo hledá poklady. Její matka je mrtvá a otec námořník je nezvěstný. Zato má opici Pana Nilsona a koně, který žije na verandě. V obývacím pokoji se mu to totiž nelíbí a v kuchyni by jenom překážel. V sousedství bydlí příliš hodné děti Tomy a Anice, kterým Pipi ukáže, jak si lze pomocí fantazie a drzosti vytvořit vlastní svět, do něhož nemají dospělí přístup. Pipi dokáže rázně zpochybnit autoritu a logiku dospělých: „*Kdo ti říká, kdy máš jít večer do postele a tak? – To dělám sama, říká Pipi. Nejprve to řeknu úplně laskavě, a když neposlechnu, tak to řeknu ještě jednou přísně, a když i pak pořád nechci poslechnout, dám si výprask.*“ V roce 1959 Astrid Lindgrenová napsala, že pokud měla s Pipi Dlouhou punčochou nějaký záměr, pak to byla myšlenka, „*že lze disponovat mocí a přitom ji nezneužívat*“. Tato kniha zůstává dnes stejně jako v minulosti jejím největším úspěchem. Sama autorka hlavní hrdinku charakterizovala slovy: „*Pipi je tyranka, přitom však má dobré úmysly. Děti tajně touží po moci. Pipi tato dětská přání uspokojuje; a myslím si, že právě v tom vězí její popularita.*“ Pipi Dlouhá punčocha přispěla významnou měrou k proměně výchovy dětí v druhé polovině 20. století. V roce 1969 byla dokonce zfilmována a vznikl švédsko-německý film, ke kterému napsala scénář Astrid Lindgrenová a do role Pipi byla obsazena Inger

Nilssonová. Svou nejslavnější postavu zvěčnila Lindgrenová také v knihách *Pipi se narodí* (1946) a *Pipi Dlouhá punčocha v Tichomoří* (1948).

K dalším čtenářsky oblíbeným titulům spisovatelčiny tvorby patří trilogie *Děti z Bullerbynu* (1946), v níž se odráží vzpomínky na její dětství a je považována za dílo nejosobitější. Vystupuje zde slavná šestice hlavních hrdinů ze tří venkovských rodin žijících v sousedství: Lasse, Bosse, Lisa, Olle, Anna a Britta. Vypravěčkou příběhu je osmiletá Lisa, se kterou čtenáři prožívají veselé či méně zábavné každodenní příhody na švédském venkově.

Astrid Lindgrenová si vyzkoušela také žánr dětské detektivky ve vyprávění o třináctiletém detektivovi Kalle Blomquistovi. Kalle vypomáhal v obchodě svého otce a účastnil se, jako rytíř Bílé růže, velké „války růží“ po boku své stejně staré přítelkyně Evy-Lotty a přítele Anderse. Lindgrenová o něm napsala celkem tři knihy: *Mistrovský detektiv Blomquist* (1946), *Kalle Blomquist žije nebezpečně* (1951) a *Kalle Blomquist zasahuje* (1953). U nás jsou tyto příběhy známy i ve zfilmované podobě s hereckým obsazením Romana Skamene. Postava mladého detektiva si brzy získala přízeň čtenářů a Kalle Blomquist se stal nejslavnějším švédským detektivem.

Roku 1951 vznikla kniha *Já chci taky do školy* a v roce 1954 psala Astrid Lindgrenová *Kati v Paříži*. V té době byla již vdova. Sture Lindgren zemřel v červnu 1952 po mnohaleté nemoci. Astrid mu byla celou dobu velkou oporou. Veselejší časy pro ni nastaly až v roce 1958, kdy došlo ke sňatku její dcery Karin. Astrid Lindgrenová byla v té době již veřejně známá osobnost. Vystupovala v rozhlase a převzala řadu diplomů, medailí a literárních cen ve Švédsku i v cizině. Velice oblíbená byla v Sovětském svazu, USA, Anglii a Německu.

Od dětství se Lindgrenová do hloubky seznamovala s pohádkami, které poslouchala i četla a ve kterých našla zalíbení. O tom vypovídá její další, nejkrásnější a stylisticky nejpropracovanější knížka *Mio, můj Mio* (1954), která je poněkud jiného ladění. Pojednává o chlapci Bo Vilhelmu Olssonovi, zvaném Bosse, který bydlí u svých nevlastních rodičů. Ti o něho příliš nestojí, a tak není divu, že Bosse touží po otci, jakého má jeho kamarád Benka. Ze smutného světa je Bosse náhle vytržen a ocitá se ve světě Pohádky, který je krásný, ale někdy také krutý. V zemi Daleko se setkává se svým otcem králem. Nejmenuje se už také Bosse, ale princ Mio a projíždí se na bílém koni Miramis. Třebaže je jenom malý kluk, pouští se do boje se zlým rytířem Kato, který má

srdce z kamene a jeho pravice je železným spárem, jímž vytrhává dětem srdce z těla a proměňuje je v ptáky, kteří se smutným křikem poletují kolem jeho ponurého hradu. Spisovatelka obdařila chlapce Mia tajuplným darem, dala mu četbu pohádek a fantazii, která způsobí, že pohádky umí použít, vstoupit do nich, žít je a takovým způsobem se osvobodit. Pohádkový svět zde vytváří jakýsi paralelní svět k všednodennímu životu.

Mezi rozsáhlejší díla patří trilogie *Karkulín ze střechy* (1955-1968), která vypráví o malém tloušťkovi s vrtulkou na zádech a všemožnými zlozvyky a neřestmi dospělých. Příběhy o Karkulínovi patří k nejtípnějším, které kdy Astrid Lindgrenová napsala.

Děj knížky *Madynka* (1960) se odehrává v době první světové války na švédském venkově. Hlavní hrdinkou je sedmiletá Madynka, která je poněkud rozjívená, umíněná, ale také velmi citlivá a má dobré srdce. Bydlí v malém domku na venkově s rodiči a mladší sestrou Lízou. Madynka i Líza žijí jakoby pod skleněným poklopem, kam nepronikne z běsnícího světa nic, co by je rušilo. Oproti jiným knihám Astrid Lindgrenové působí toto dílo mnohem mravoučněji a nese si s sebou větší díl sentimentu. Příběh Madynky pokračuje v knize *Madynka zachránkyně* z roku 1976.

O nezbedném pětiletém klukovi Emilovi vypráví trilogie *Emil Neplecha* (1963-1970). Jedná se o dílo humorné, odlehčené a veselé, které v mnohém navazuje na příhody o pihovaté Pipi Dlouhé punčoše.

O vánocích roku 1969 zemřel ve věku 94 let otec Lindgrenové Samuel August. Maminka Hanna byla v té době již osm let po smrti a spisovatelka začala pracovat na milostném příběhu svých rodičů. Příběh *Samuel August ze Sevedstorpu a Hanna z Hultu* publikoval nejdříve časopis Vi a později vyšel knižně spolu s několika autobiografickými črtami z autorčina dětství v Näsü.

V roce 1973 vznikla kniha *Bratři Lví srdce*, která se pro své téma stala předmětem mnohých diskusí. Byla odsouzena jako nepřiliš vhodná pro děti. Podle názoru kritiky témata jako smrt, znovuzrození a boj za nezávislost do dětských knih prostě nepatří. Mezi další známá díla Astrid Lindgrenové patří také loupežnický román *Ronja, dcera loupežníka* (1981) nebo *Lotta z Roš'ácké uličky* (1992).

V roce 1974 nastalo pro Astrid Lindgrenovou další smutné období. Zemřelo několik jejích nejbližších přátel a velké prázdno za sebou zanechala i smrt bratra Gunnara, se kterým ji pojilo zvláště silné pouto: „*Můj milovaný bratříček je mrtvý!*“

...Postrádám jeho umíněnost, jeho vitalitu, hněv, smysl pro spravedlnost, jeho citovost, humor, lásku ke mně, a největší smutek mám ze ztráty malého Gé, s kterým jsem stavěla hrady z písku a hrála si na schovávanou.“

V posledních deseti letech již Astrid Lindgrenová nepsala. Jako osmdesátiletá se zapojila do švédského protiatomového hnutí a začala se věnovat problematice zlepšení ochrany zvířat. Kniha ***I moje kráva chce mít potěšení***, o jejíž autorství se dělí se zvěrolékařkou Kristinou Forslundovou, je složena z úvah, článků a rozhovorů a nebyla určena dětem. Na Lindgrenovou je to nezvykle rozhořčená úvaha o nadutosti lidstva, které pěstuje zvířata ve velkokravínech a velkodrůbežárnách a zapomíná, že jde o živé bytosti.

Astrid Lindgrenové se během života dostalo mnoha poct. Její portrét se objevil i na švédské poštovní známce a byly po ní pojmenovány desítky škol. Kromě plakety Nilse Holgerssona, kterou obdržela v roce 1950, získala roku 1957 Švédskou státní cenu a v roce 1958 cenu H. Ch. Andersena. Roku 1963 se stala jako první autorka knih pro děti členkou spolku Devítka. V roce 1967 založilo nakladatelství Rabén & Sjögren cenu Astrid Lindgrenové a roku 1971 byla Lindgrenová oceněna zlatou medailí Švédské akademie. Nobelovu cenu však nikdy nezískala.

Spisovatelka Astrid Lindgrenová napsala také řadu filmových a divadelních scénářů, podle jejích knih bylo natočeno asi 40 filmů a její příběhy byly přeloženy do 60 jazyků. Zemřela po dlouhé nemoci 28. ledna 2002. Po její smrti byla založena a každoročně udělována mezinárodní cena za dětskou literaturu „Na paměť Astrid Lindgrenové“.

Astrid Lindgrenová věděla, co dítě v četbě hledá. Věděla, že se dítě rádo směje – proto je její humor a vtip všudypřítomný a odpovídá chápavosti dítěte. Totéž platí i o silné citové náplni jejích knih. Astrid věděla, že dítě se chce radovat, ale také si zaplakat, strachovat se i cítit jistotu. Její knihy splňují touhu po dobrodružství a napětí, po dramatičnu a hrůze. Její hrdinové nejsou zárné bledolící vzory, ale naopak nanejvýš konkrétní a skutečné děti viděné z jejich dobrých i špatných stránek. Zpravidla však budí u čtenářů sympatii. V mnoha jejích knížkách se realita dětského světa setkává s hrou a snem, s fantazií a pohádkou. Lindgrenová často čerpá z vlastních zážitků a mnoha jejími knihami jako by prochvívaly vzpomínky na šťastné dětství. Astrid Lindgrenová je velmi dobrá tlumočnice dětského světa. Velice výstižně charakterizují

její tvorbu slova Jarky Vrbové: „Proč byla Astrid Lindgrenová milována, překládána, čtena? Protože každá obyčejná všednodenní událost se pod jejím perem proměnila v dobrodružství a protože psala pro děti, ne o dětech, ale pro ně. A psala tak, že jí rozuměly a věřily jí každé slovo.“